

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՈՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԱՐԻՏՈՐՈՒՄ 1852

ԶՄԻՌՈՆԻԱՅ ՈՒՐԱԿԱԹ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1852

ԹԻՒ 428

ԶՄԻՌՈՆԻԱՅ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

Վանի մը տարիէ հետէ Սարտենիայի տերունէն Լուսինի պապական կառավարութեան մէջ տասնորդ տարածայնութիւնը կը տիրէ: Եւ ասոր պիտաւոր պատճառը, ինչպէս յայտնի է ամէնուն Սարտենիայի կառավարութեան ազատաւարական ընթացքն է, որով կը փափագէ սակաւ առ տակաւ պապական լծոյն ծանրութեան տակէն ելլել: Իւրաքանչիւրը գիտէ, որ Սարտենիայի օրէնսդիր ժողովը, շատ ժամանակէ չէ, նոր օրէնք մը հաստատեց որով եկեղեցականները տէրութեան օրինաց համեմատ պիտի դատուին այսուհետեւ և ըստ օրինակի աշխարհականաց դատատանի առջև պիտի ելլեն երբոր բռնական կամ ուրիշ յանցանաց համար կամքատառնուին: Սարտենիայի օրէնքն է, որ յառաջագոյն մարդասպան կամ գող կամ ուրիշ տեսակ եղբունազործութիւն ընող եկեղեցական մը, տէրութեան օրինոք չէր դատուեր: այլ կը բերական իշխանութեան ձեռքը կը յանձնուէր, որ ուղարկէ և գործածէր պէս կը դատարարուէր: Եւ եկեղեցականաց պատիւը անարատ պահելու սխալեալ գիտաւորութեան, շատ անգամ, չքան միշտ, կը պատահէր որ կրօնաւորաց եղբունազործութիւնը կը ծածկուէր և անպատիւ կը քննուէր: և այս անպատիւը քաջաբերութիւն մըն էր եղբունազործութեան անդադար կրկնութիւն: Ուստի յիշեալ արդար օրինաց հաստատութեան վերջէն, որ Լուսինի գահը մեծ ատելութիւն կը ցուցնէ Սարտենիայի կառավարութեանը. որ թէր կողմանէ, առանց մեծ հոգ ընելու այս ատելութեանը վրայ, կը շարունակէ իւր արգելադրութեանը, այսինքն եկեղեցականաց աշխարհական գործող մէջ ունեցած արգելադրութեան տկարացնելու: և եթէ կարելի է, ջնջելու ջանք կ'ընէ ժամանակէ մը ի վեր:

Կը հաստատեն թէ Սարտենիայի պաշտօնէից ժողովը միտք ունի, օրէնսդիր խորհրդանոցը դուրսուրելուն պէս, օրինաց առաջարկութիւն մը ընելու: և որպէսզի կը բերն բոլոր ինչքը յարգուին:

գրաւոր և այսուհետեւ իւրաքանչիւր եկեղեցականաց, ըստ իւր արժանեաց՝ ամառական մը տրուի յարգուելու: և ինչպէս որ սովորութիւն է Վաղարշապատի մէջ: Եւ լուրջ պատգամներ կ'առաւարտութեան ակամքը հասնելով, փորձ կը փորձէ բանագործանաց և նորովց սպառնալիք օր այս օրը շուրջն էտ դարձնել զայնեալ կառավարութիւն: Սակայն երկուսնքը ամենեւին յաջող չէ Լուսինի գահին համար, բանգի բանագործանքը, երբոր օրինաւոր չէ, ամենեւին արգելադրութիւն մը չի նշար ունենալ այս լուսաւորեալ դարու մէջ. մանաւանդ թէ աւելի կը բարձրանայ մտացի և բարեպաշտ ժողովուրդը: Եւ ինչքան բազմաթիւ ստորագրութեան արգելադրութիւն կը պատրաստուին արգելադրութեան օրէնսդիր ժողովոյն մատուցուելու այս խնդրոյն համար: Եւ Լուսինի բանի մը քաղաքաց անուանքը, հանդերձ անոնց բնակեաց թուովը, որոնք եկեղեցական ստացուածոց յարգուին գրաւորութեան համար արգելադրութիւն պատրաստած են: Եւ ինչքան սանդղի, որ 44000 բնակիչ ունի: Եւ թիւ, որ 24283 բնակիչ ունի: Ի վերջ, որուն ժողովուրդը 8475 հոգի է: Գունէս, որ 19397 բնակիչ ունի: Եւ թիւ, որ 10278 բնակիչ ունի: Սոստովի, որուն բնակիչքը 15921 հոգի են: Սոստովի, որ 14447 ժողովուրդ ունի: Գարմանիօր, որ 12382, և Սանդղի, որ 2100 բնակիչ ունի: Սոստովի ցայտօր այսպիսի որոշում ընող բազմութեան ժողովքները, ինչպէս վերը խօսեցանք, տալ կաւին ինք հատ են, որոց ժողովուրդեան թիւը ընդամենը 151183 հոգի կը հասնի: Իսկ երկրային չիայ թէ շատ ժամանակ չանցած, միւս քաղաքները ևս այս օրինակին պիտի հետեւին:

Վերջապէս զարմանալիք միանգամայն ցաւալի բան է տեսնել, որ Լուսինիցի կրօնաւորաց ընթացքը այսօր սաստիկ ատելութիւն պատճառած է իրենց ժողովուրդեան մէջ, որ անոնց ջնջուիլ և կործանուիլ արգելադրութեան կը պահանջեն կառավարութեանէն: Եւ մեր ըսածը՝ Կաթողիկոս Կաթողիկոս լուրջ քաղաքները կը հրատարակէ. ուսկից Օսթրալիայ

Թիւրքիոյն օրագիրը ևս առնելով իւր 234 թուոյն մէջ կը գրէ: Եւ յոգուածը մէք ևս թարգմանելով՝ արժան համարեցինք հաղորդել մեր յարգող ընթացողացը, որ ահաւասիկ. «Վէհ աղբարագիր մը հրատարակեց Կաթողիկոս Կաթողիկոս օրագիրը, և կը ցանկայ որ Լուսինիցիք բացառուին պէս մատուցուի անոր: Եւ յոգողք սագրով ոչ միայն կը բերն ստացուածոց յարգուին գրաւորութիւն կը խնդրուի, այլ և եպիսկոպոսաց թուոյն պակեցնելը ու վանքերուն ջնջուիլը: Եւ զերսամատոյցները կաղաչեն որ այս երեք խնդիրները օրէնքի փոխութեան օրէնսդիր ժողովոյն մէջ որ մտերս պիտի գումարուի»:

Եւ յայտնի է որ քաղաքական ամուսնութեան օրէնքը ևս քննութեան ներքեւ է և հաւանականաբար պիտի հաստատուի Սարտենիայի տէրութեան մէջ, ինչպէս որ շատոնցմէ ի վեր հաստատուեալ է և ի գործ կը դրուի Վաղարշապատի մէջ:

Եւ իրենց Լուսինի լուրջ կը հրատարակէ. թէ սեպտեմբերի 28ին օրը՝ Սինիկալիա քաղաքը, որ պապական կառավարութեան ներքեւ է, Լուսինի գահին ծառայութեան մէջ գտնուած օտար զօրաց գործակցութեան ութ հոգի հրացանի բռնելով սպաննեցին, զորոնք Լուսինի սրբազան ժողովը (Սարտենիայի) ի մահ դատարարուած էր իւր վնասով որ ի 31 դեկտեմբերի 1851 և ի 21 փետրվարի ներկայ տարւոյն:

Եւ արձեալ յիշեալ սեպտեմբերի 30ին Սինիկալիայի մէջ 6 հոգի հրատարակաւ սպաննուեցան. որոց համար վերոյիշեալ ժողովը մահուան վճիռ տուած էր ի 21 փետրվարի 1852:

Եւ և ասոր նման խտուրթիւնները, որ և եթէ չեմք սխալը, սրբազան ժողովոյ մը պաշտօնին հետ ամենեւին չեն համաձայնիր, և որոց օրինակը հաղապարհաւ է Լուսինիցի աշխարհական տէրութեան մէջ անգամ, կրնան ըստ մասին մեկնել սաստիկ ատելութիւն և թշնամութիւնը, զոր Լուսինիցի ժողովուրդը առհասարակ կը ցուցնէ եկեղեցական կառավարութեան և իրենց բաժանայից դէմ:

ՔԱՂԱՔԱՔԱՆԱԿ

Ի ԼԱՆԴԻՍ

Հարսնեաց անուանաւոր Սինիկալիայի, որչա՞յ պերճապատիւ Պողոս ամիրայի Տառնան և Սարտենիայի առաջնապետը դատար վերադառնալ շարտարապետ Կարապետ ամիրայի Պալատն:

ԵՐԻՎ

Եւ Սարտենիայի գաւառի ընդ ուսի
Յեռեալ յոսկի ժապաւեն,
Բզկէ՛հ յօնիւրդ բոլորի
Ի փառս տոհմիդ համբոյն,
Երբ գայ առ քեզ ի շուշան,
Պրտակաւորն օրիորդ,
Օտնմեղութեան գրաւական
Ի երեալ ընդ սիրոյն անյողորդ:

Իբր վարդ զուարթ
Ի գարուն,
Օկենաց հիւսուած
Չեղ համբուն
Չօնմ մողթեմ
Գող հանգոյն:

Դարձցին, բարձցին
Որպէս ծուխ,
Չարեաց կենաց
Ստուերք թուխ:
Մէն մի գիշեր
Չեղ օրեր
Ի երցէ բարեաց կենաբուխ,
Ի երցէ բարեաց կենաբուխ:

Ի. Եւ յոգուն այդուն չե արե
Մահկանացւաց բերեալ օր,
Թաւթին բուսողն ի տերեւ:
Մարգարտաշար ցօղք բոլոր,
Ի ուսնի մահիկ գընայ վէս
Ետեղան ի սիրտ լուսաւոր,
Սոխակն երգէ յայն ի տես
Օսիրոյ նուագ-բաղլը ու ժիր:

Ո՛հ թէ փայլէր
Միշտ շողէր,
Տատեան Պալատն
Թագ փառաց
Ետեղ ընդ մահիկ
Գեղեցիկ:
Ի եղ ո՛ր Սինիկ
Միշտ գգն
Ետեղ ի ճակատ
Ժպտեցի

Փայլուն, թաւթուն ու սիրուն,
Փայլուն, թաւթուն ու սիրուն:

Ի. Կողարիկ փափկիկ ի ջլթանց
Թէ լսէր ըզմանկանց
Կոչէն դքեղ Հայր և ըզնա Սայր,
Չեղ ամա մաղթեմ ես յամայր:

Որոց ըզսիրտ հաստատեաց
Հօրդ կամ Հաւուդ առատ հաց:
Մաղթեն զամեն ժամանակ
Ուրախութեան ձեզ զբաժակ:

Գինի անուշ
Սէր անուշ,
Ո՛հ, փառ մընան
Յօրանան
Կեանք ձեր նման
Վարդ գարնան
Կեցցես գու Տէր
Ի սէր մեր:
Սիրտդ ի սէր
Կեցցես Տէր:
Գինի անուշ,
Սէր անուշ,
Կեանք ձեր լիցին վարդ անփուշ,
Կեանք ձեր լիցին վարդ անփուշ:

Ի Կոստանդնուպօլիս, ի 19 Հոկտ. 1852:
Լուսինի
Ամենախնայ ծառայ
Յակոբ Սինիկ:

Վաղարշի Այսպիսի անուն յունարէն լրագրոյն հոկտեմբերի 24 թերթին մէջ հետեւեալ յօդուածը կը կարդամք . որ կարեւոր խնդրոյ մը վերաբերելով , արժան համարեցինք թարգմանել զայն՝ և հաղորդել մեր յարգւոյ ընթերցողացը :

«Վերջեայ վերջին շողահաւով յետագայ տեղեկութիւնները ընկալաք . որոց նայելով պէտք է որ ուղղագրութիւն ամէն շատ կամ քիչ սխալ լուրերը , զորոնք Նշարագոյն օրագրիւնները հետզհետէ հրատարակեցին Սուրբ Տեղեաց աղգային վերջին վեճերուն վրայօք :

«Անպէս յայտնի է , երբոր այս վեճերէն ծագած բազմաշիւթ խնդիրները ըստ կարեաց վերջացան ի Վոստանդնուպօլիս , փետմախալ Աֆիֆ էֆէնտիին հրաման տրուեցաւ Բարձրագոյն Դռնէն , որ Նշարագոյն երթայ ու վերակացուի ընէ ի գործ գնեւը ինչ որ որոշեցաւ : Սիւնի գամայն Նշարագոյնի սրբազան պատրիարքն ևս մի և նոյն նպատակաւ հրաւիրեցաւ այն տեղ երթալ : Աֆիֆ էֆէնտիին և Սրբազանը արգէն ներկայ կը գտնուէին Նշարագոյն այս բանին համար , երբոր այս վերջին օրերը հասաւ նաև մեքենականութեան հմուտ ճարտարապետ մը՝ կառավարութեան կողմանէ յուղարկեալ , որպէս զի ամենատուրք գերեզմանին տաճարին վրասեալ գմբէթը գծագրէ , անոր եղած վնասը քննէ , և անոր նորոգութեան համար պահանջեալ ծախքը ի հաշիւ առնու :

«Այս ճարտարապետին հոռնեւն օր մը ետք՝ գումարեցան ի տաճարն ամենատուրք գերեզմանին վերմախալ փոխանորդը Բարձրագոյն Դռնէն , Նշարագոյնի սրբազան պատրիարքը , չայոց պատրիարքը , և Վոստանդնուպօլիս յիշեալ ճարտարապետը , և Վաղարշի հիւսիստու մօտի Պոթան . Աֆիֆ էֆէնտիին համառօտիւ մը հետեւեալ կերպիւ խօսեցաւ ժողովականաց : Որովհետեւ վեհափառ Սուլթանին կամքն էր , որ այս տաճարին գմբէթին նորոգութեանը վրայօք եղած ամէն վնասարեւութիւնը դադարի , այս պատճառաւ , առանց վնաս մը տարել իրաւանցը տարաւ ձայնեալ բարեկամ տէրութեանց , որոնց իւր ծախիւքը նորոգել յիշեալ գմբէթը , և առաջիկայ ճարտարապետը վաղը պիտի սկսի անոր յատուկագիծը առնուլ և հարկաւոր ծախուց գումարը քննել , և այլն :

«Հոկտեմբերի 4ին շաբաթ օրը այս օրինակ ժողով մը ևս եղաւ ի տաճարն ամենատուրք Վուսիւն , ուր կարդացուեցաւ կայսերական հրովարտաւը այս տաճարին վերաբերեալ . և հրովարտուին էութիւնը ուրիշ բան չէ բայց միայն , թէ Վաղարշիք ինչպէս մինչև ցայսօր , այսուհետեւ ևս

որբաղան պաշտօն պիտի կատարեն յիշեալ տաճարին մէջ՝ բայց առանց փոքրագոյն խնդրածեութեան մը :

«Վերջապէս հոկտեմբերի 6ին երրորդ ժողով մը ևս եղաւ ի տաճարն Վեթէհէմի . ուր Վաղարշի հոգեկեալ աստեղ համար և ոչ խօսք մը եղաւ . այլ թագաւորական հրամանագիրը կարդացուեցաւ . որուն տնօրէնութեանց համեմատ՝ Վաղարշի ևս իշխանութիւն կը տրուի բանալիք մի ունենալ և տարին չորս անգամ բաժնաւ տաճարին դուռը » :

«Յաւապէս թէ շատ ժամանակ չանցած , այս ամէն իրաց վրայօք ճշդագոյն լուրեր պիտի ըստանամք , զորոնք յայտնի է որ պիտի փութամք հրատարակելու յայտնաց արդարաւորութեանն , որով վեհափառ Սուլթանին կառավարութիւնը արժանաւոր որոշում մը տուաւ Սուրբ Տեղեաց բազմահաշի խնդրոյն » :

Յայտնի է որ Վստարի տէրութիւնը մօտեւոր կամաւոր փոխառութիւն մը առաջարկեց հարկերին 5 շահով՝ որուն գումարը 80 միլիոն ֆիլլին է , այսինքն 760 միլիոն դուռուշ , ֆիլլինը 9 1/3 հաշուելով : Այս փոխառութեան գլխաւոր ստորագրողները հետեւեալներն են .

Ռաթիլի տէրութեանը . ֆիլլին 31.000.000	
Սիւնի Յոյն տէրութեանը Վէնայի » 11.000.000	
Լընքթալիս — Լսթէլէլ » 6.000.000	
Շթամէ Կալէր » 3.500.000	
Պիլէտէման » 2.500.000	
Շալի » 1.800.000	
Իտուարդ Վիմիլ » 1.800.000	
Փօլիսկալթի » 1.700.000	
Իլքիլի » 1.500.000	
Թոտէս » 1.200.000	
Վերտէլիլ » 1.000.000	
Վէրէրէլ » 1.000.000	
Իսպարս » 1.000.000	
Ֆիլիպիո Վէրտէլիլ » 850.000	
Շուրէր և ընկերք » 500.000	
Լովէնտալ » 500.000	
Վաղարշ » 500.000	
	61.300.000

— Հնդկաստանի Ալիսէր Արապեան լրագրէր՝ թիւ 84 թերթին մէջ հետեւեալ գէպը կը պատմէ , որ տեղի ունեցեր է ի Վաղարշի :

«Այս փոխառութեան համար Վաղարշի Յոյն և կրօնի պապական , հին աւուրց վաճառական մայրաքաղաքի Արեւելեան Հնդկաստանի , և հայրէնախօս բարեկամ Հարց ընդհանուր վաճառ

ականութեան աշխարհի՝ Նշարագոյն աղգի մէջ , վախճանեցաւ յամենան անցեալ մայիսի : Համեմատութիւն առննքան թէ հարստութիւն նորա մղեաց զբաղում յաղգայնոց հաղորդել տըխուր յուղարկաւորութեան նորին զվերջին տըխուր սիրոյ և մեծարանաց իւրեանց :

«Վերապայծառ Վերիւ եպիսկոպոս եկեղեցւոյն Վաղարշի յատեան եկաց դամբանական իմն ասել ի վերայ դագաղի հանդուցելոյն , ուր փոխանակ ըստ պարտեաց և պաշտօնի սիրաւ շահելոյ և միտքարեւոյ զմիտս բարեկամաց հանդուցելոյն , անտեղի և անպատշաճ բրտութեամբ սխալ միջանկէ զնոսա՝ յատեն թէ՝ «Լսեալս , (չայր) ի նախնուն կապեալ էին ընդ եկեղեցւոյն Հռովմայ , յորմէ ապա ի բայց որոշեցան , Լսեալս արգեօք պատճառն , եթէ ոչ ագիտութիւն քահանայից , ամբարտաւանութիւն ժողովոց և նախանձ հոգեւոյ իւրեանց : Յառաջ կոչեմ ինձ զազեալ քահանայս նոցա , եթէ այս ոչ իյէ այսպէս » :

«Ինչ բանիցս ընդ այսոցիկ՝ ոմանք ի մերազնեից թողին զեկեղեցին՝ և ելին ի բաց . իսկ որ առաւել քաղաքավարիքն էին՝ և այսպիսի շաղկապութեանց ընտելագոյն , դեռ տակաւին մեծարեցին զվրդաւոր Վարեկաւորն ընդդէմ բանդագուշանցն : — Այս յարեալ Վէրիսոս ոմն , որպէս լինի , և իրաւամբ պախարակեաց զանվայելուչ ճառատանս նորա յինքն լրագրի :

«Ինչ թէ ի հասարակաց որ լինէր Վերիւ , հաղել թէ ի բանի տեղ գնեալ զստութիւն նորա . բայց զի այդ երեւելի գիտութեամբ պարծի նա , ի գերակայ աստիճանի այցելութեան եկեղեցւոյ , զարմանամբ թէ ընդէր կամաւ տգիտացաւ պատմութեան աղգաց , կամ աղգի և եկեղեցւոյ իւրում : Յորոց ի նոցանէ ստուգել կարիցէ մեզ , թէ չայր յառաջ միաբան էին ընդ Հռովմայ եկեղեցւոյն , և յետոյ ի բաց ձեղքեցան : — Պիտէր նմա յաւէտ զհակառակն ասել : Թէ Հռովմայ միաբան էր յառաջ ընդ ընդհանուր եկեղեցւոյ , բայց ամբարտաւանութեամբ փափիլ ջրն՝ յետոյ ի բաց ձեղքեցաւ :

«Սուտ է և ամբարտաւանութիւնն զմենք . եթէ մեր ամբարտաւան աղգ լինէր , ինչ իսկ ամբարտաւանութիւնն մեր զմիւր միտմով ընդ Հռովմայ կամ անբախ պահել զմիւրութիւնն՝ գէթ վասն մարմնաւոր օգտից մերոց , կամ վասն փառաց՝ զոր փափին կարէին տալ :

«Ինչ տգէտ իցենք քահանայք մեր , ընդունիմք , զի երկիր մեր ստեղծուի յաղգաց օտարաց՝ պարսպ չտայ մեզ ուսմանը՝ որպէս արժանն է . ստիպին և զոյգն իսկ ուսմամբ ոչ երբէք տարբի նախ տմարդանան որպէս գերապայծառ որբու :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԵՐԵՏԻԿՈՍԱՔՆՈՒԹԵԱՆ
ԻԼԷՕՆԵՐ ԿԱԼԱՌԵՅԷ
Յօդուած երկրորդ : (1)

Մասնի , ինչ ատեն որդրմեկ զոհը արեւնաշաղախ չարչարանաց տակ կը ճչար , հերետիկոսաքննութեան մէկ պաշտօնեան , ձեռքը անոր կուրծքին վրայ դրած , մտադրութեամբ մը սրտին ամէն մէկ բաղնուր կը գիտէր , որպէս թէ կենդանի ջերմացոյ մը ըլլար ու ցուցնէր մարդուն ցուցց աստիճանները , զորս առանց մեռնելու կրնար տանիլ :

Բայց երբոր դէմքը կըսկտէր գեղնիլ ու պաղքտիւնը մը վտակի պէս հոսիլ , ու գորդաղացող երաններու թերթը չուանին կապերուն տակ թըրթալէ դադրիլ , թըրթի վերջին շունչը անդալի հառաչանքով մը հատնիլ , մահուան տաղնապը գալու վրայ ըլլալ , որնոր արգէն վրայ եկած էր , անատենը հերետիկոսաքննութիւնը ձեռքը կը բաշէր , որ գերեզմանին մէջ գտնուող իւր զոհը ժամանակին նորէն ձեռք առնէ :

Վահճները իրենց աշխատութիւնը կ'ընդմիջէին , չուանները կը բալէին , սպունդի նման արիւնիւնով ուսման լաթը դուրս կը բաշէին , ու եղկելին իրենց ուսին վրայ բեռնաւորած իր խորջին մէջ կը տանէին , նստաղած , անշունչ , գլուխը կախուած ու նայուածքը մարած :

(1) Տես լրագրոյն 425-426 և 427 թիւերը :

Վերդանի՝ էր թէ մեռած , հոգ չէր : Ողբալի տեսարանին գործողութիւնը կատարուած էր . ուստի ջահը կը մարէին , մութ բանտին դուռը կը գոցուէր , գետինը՝ կաթած արիւնը կը ծծէր , ու խոշտանգանաց ձայնը՝ մութ սրտերուն մէջ խըղդուած բնու մինչև լոյսը չէր ելեր :

Թէոր բանտարկեալը մեռած ըլլար , հերետիկոսաքննութիւնը զան մինչև աղբիւսատեղին քաշելու տար , ու գերեզմանին վրայ իր դատը կը շարունակէր . թէոր ողջ էր , չարչարանները կը նորոգէր մինչև որ խոտովանի իր հերետիկոսութեան սուտ կամ իրաւ յանցանքը , որովհետեւ ամէն բան խոտովանութեան վրայ էր , ցուցց անպառնիկ նրբութեան մէջ մանրամասնաբար ու անխնայութեամբ փնտռուած : Ինչո՞ւ համար : Վատաստանագրոց մէջ միայն գրեւոր համար թէ՝ « Իր բեղին խոտովանութեամբ զապաղարեալ է » : Այս պարզ խօսքը իր անաչառութիւնը կ'արդարացնէր և իր խղճմանքը կը թէթեւցէր :

Այս մարդը իրաւցին յանցաւոր մըն էր ու իր բեղին խոտովանութեամբը յանցաւոր : Արնոր ասկից ետք , զան պատուհասելու , իւր ամենահանգիստ անգործութեան մէջ զինք կործանելու . իր ըսվը արդարութեան երեւոյթը դրած էր . տա միայն կ'օգտէր իրեն : Իր անխաղաղութիւնը մէկ անգամ մըն ալ ցուցուցած էր : Իստուց պէս նախագիտութեան ձիւրը ունէր : Երբոր ձեռքը մարդու մը վրայ կը դնէր , անշունչ հերետիկո

սութիւն մը ձեռք անցուցած էր :

Մասնի բանտարկելոյն խոտովանութիւնը՝ թէ յայտնի և թէ ծածուկ , ուղղակի կամ անուղղակի , ամէն կարելի միջոցներով կը գրգռէր . նախ տանջանք , ետքը՝ բռնի ծովով , չքնաղնելով , ու առանձնակեցութեամբ ու ճարպիկութեամբ ընտրուած պատժապարտ ընկերի մը անհանգստութեամբ որ՝ անօթութեան , նեղութիւններէ , չարչարաններէ ու կաշկանդումներէ ընկճեալ խեղճ բանտարկեալը խոտովանելու բարի խրաւոր տալով համարէ : Խոտովանել , կ'ըսէր հերետիկոսաքննութեան մեղաւորիցը , ու վերջին վայրկեանին՝ բրած հաճութեան համար դատաւարը վրան կըմտածէ , զի՞նչ էրվելն աղատելու ձորհրէք կ'ընէ :

Արդարեւ , բանտարկեալը իր յանցանքը խոտովանելուն պէս՝ երբեքն աղատելու իրաւունքը կ'ունենար : Հերետիկոսաքննութիւնը միայն բանտարկութեան պատիժ կու տար , սահմանուած կամ անսահման ժամանակով մը համար , ըստ իւր հաճոյցի , ինչպէս որ ուղեր : Վատաստանալը իրեն կը վերաբերէր , երբոր ուղեր ժամանակին թող կու տար , կամ մշտնջենաւորաբար կը պահէր , առանց այսու ամենայնիւ , ինչ և իցէ պատժաւանքով , հաշիւ տալու այս մարդկային կենաց վիճակին վրայ , զորն որ իր ոտքին տակ՝ գերեզմանի մէջ թաղուածի պէս կը պահէր :

Իստորո՞ւմ բանտարկութեան պատիժը՝ երբոր

Թիւն իւր : Կամք յԱրիւ , և համեմատելով ըզ-
մեզ ընդ բարեւոյն ի նոյնն , տինս և թագա-
ւորելոյն անգամ , վերադոյն գտանիմք ամենե-
յուն թէ գիտութեամբ , թէ հանձարով : Բայց
գուէկ մի Աշերոյ անց , և ինմին համեմատեա-
ն գիտական քահանայս ընդ այլոցն ամենեցուն ,
և տես թէ քանի՞ յատորն գտանես զոտոս ինոյնն :

« Յայս վայր հասեալ ընկալաք զիւր ի Բարե-
կամէն , որ ասէ , թէ փառքի Քերիւն՝ զգլխին
բովանդակ աշխատեալ և ոչ ինչ կալեալ ձկնորսի
նման , երբ յանկարծ ետես յուռկանի խրում-
ազա Յաթութեամբ , և զմեծ ոգեբաւին նորա՝ առ-
խնդին զնոյնն ի խեղճ՝ ոչ հասկանայր թէ
զինչ խօսէր : Եւ թէ իրաւ այդպէս իցէ , բարեւոր
ևս առնէր գերապաշտութիւն նորա « Եւ կանեալ
զիւրն զգիտականէն և ընկենուլ զինքն ի ծով ,
բան ցուցանէ լաղէի միջ զԵրիւն-Ին իւր : Յովն .
Գ . 18 » :

— Փարիզէն կը ծանուցանեն մեզ , թէ Լեփո-
տոսի ընդհանուր կուսակալ բարձրագոյնը Լեփ-
պասփաշային խորհրդոյ բարձրագոյնը Օմիւսնային
փետմափայլ Լուսար պէյը յիշեալ փաշային կող-
մանէ երկու արաբացի խիստ պատուական ձիւր
բերեր ու ընծայեր է կայսերաշուք բարձրագոյն
տիւր Գահերէց իշխանին : Եւ ի Լուսար պէյը
բարձր շնորհակալութեամբ ընդունելով յիշեալ
նուէրը , արժանաւոր արարածք պատուէր է ըզ-
հայադի ընծայութեան Պէյը , և սեղանակից ընե-
լով իրեն՝ բարեհաճեր է թախտոյ ազաման
գետայ պատուական տուփ մը շնորհելու անոր , ո-
րուն վրայ Գահերէց իշխանին անուան զլսաւոր
սկզբնագիրները և այս գիրքերուն վրայ կայսերական
թագը բանդակեալ են : Վսեմա . Լուսար պէյը
Փարիզէն մեկնէր և արդէն Լոնտոն հասեր է :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ , 3 Նոյեմբերի :

Օսմանեան ընդարձակ տերութեան ամէն կող-
մէն հասած լուրերը խիստ օգտակար են : Վէն
տեղնոր բարեկարգութեան կանոնները ի գործ
կը դրուին , և հանգստութիւնը ու արահայտու-
թիւնը ընդհանրապէս խիստ հաճելի միջավայր
կը գտնուին : Սիւրիոյ Լոսթեայ մէկ կողմը Հաւ-
րան բուռն , ուր Տիւրքիները զինուորա-
գրութեան կարգադրութեանը գէտ կուզեն զնեւ ,
բիւք մը խառնութիւն կը տրուի . Սիւրիոյ արդէն
բաւական զօրք , իմաստուն զորավար մը հաւ-
մանաւորութեամբ անոնց գէտ յարակցանք
ուստի երկրային զիւր թէ յիշեալ ապրտամբ-
ները շուտով պիտի պարտաւորին հանդիմա-
րարդութեան եկած վերջն լուրերը կը ծանուցա-

անոր տեղութեան ժամանակը սահմանեալ չէր ,
բաւականաբար ինչքը դրուելու պատիժն ալ հե-
տը կը բերէր , և որովհետեւ գրաւման գնով ,
Սուրբ — Հաւաքը (Լուսար — Գիւլե) իր հա-
տուցմանը կանոններն անհատապէս իր ծառան երուն
անթիւ բանակին թաշակը կը հատուցանէր , անոր
համար միշտ կը գտատարուէր , միայն գատա-
պարտելոյն ինչքը յաւիտակեալ համար . ու այն
բան գիւրին կերպով մը որ հերետիկոսութեամբ
կատարեալ իրող բանաստեղծաւոր , նոյնպէս ալ հա-
րրտութեամբ կատարեալ էր : Առտի անոր ա-
զատութիւնը արդ իր լուսար պէյը միջոցը՝ գատա-
պարտութեան յաւաքը օգտուող ծանուցա-
նէրէն կը գտատարուին : Եւ կերպով երկու հազար
գնաւարաւորները մէջէն՝ հերետիկոսութեան թիւ-
նը հազիւ թէ մէկ անուշ մը թող կու տար :

Երբոր ստուերին մէջ ընտանեաց զլսաւոր մը
կը զարնէր , միայն խօսքի մը կամ մտածութեան
մը համար , ու աւելի նուազ՝ մտածութեան մը
կամ խօսքի մը անձնութեան անհերքեալ երրորդէ
մը տրուած մեկնութեանը համար՝ երբոր անոր
ամբարշտութիւնը կ'ապացուցանէր , ամբողջա-
նեւ իր խիւրդի խոստովանութեամբ , ինչպէս
որ ինքը կը ըսէր , յայնժամ անոր տնէն զաւակե-
րը կը վաճառէր , մարտացոյցութեան կը գտատար-
ուէր զանոնք , ու բազմաթիւնաբար (բոլորովին)
մինչեւ երբոր սերունդին կը մեռնէր զանոնք :
Սէկ մարդու մեղքին մէջ՝ մէկ գարու անմե-

նէն , թէ կայսերական զօրք երկու անգամ՝ դար-
նուելով Հաւրանի Տիւրքիներուն հետ , երկու
անգամ ևս մեծ յաղթութիւն բերեր են :

Կայսերական բարձր հրովարտակա-
լ Վսեմափայլ Գաւալիէ Էֆենտին , որ օսման
եան գետնին էր ի Զուհուտան , արտաքին գոր-
ծոց տեսչութեան խորհրդոյ բարձրագոյն անուանե-
ցաւ , և յիշեալ գետնին վաշտոնը փետմա-
փայլ Նէշեդ պէյին յանձնուեցաւ , որ Բարձ-
րագոյն Իրան թարգմանտան անդամ և ան-
ցաղբոց գրատան վերատեսչ էր :

Սապրի Էֆենտին՝ անցաղբոց գրատան վերա-
տեսչ կարգեցաւ :

Ընթար փաշային՝ Գամափայլ վեճակին կու-
սակալութիւնը յանձնուեցաւ :

Ռատիկանութեան (բոլիցիա) խորհրդոյն օգ-
նական անդամ (մուսափայլ) թէ ֆիք պէյը՝ Լեփ-
նուսարայ համարակալ անուանեցաւ . և իւր ա-
ռաքին պաշտօնը Լեփ պէյին յանձնուեցաւ , որ
թէ Էֆենտին տեղակալ կառավարէր էր :

Ռատիկանութեան տեսչութեան շրջապատեալ (Թոմար-
աղա) Վայիլ պէյը՝ Թէ Էֆենտին տեղակալ
(գայմաղա) կարգեցաւ և շրջապատեալութիւնը
Սուստաֆա Շաբրի Էֆենտինին յանձնուեցաւ :

Վ Էհմափայլ կայսեր երկրորդ լծակից սուլթա-
նը , նմանապէս կայսերական ծաղկափթիթ իշ-
խաններէն մէկը այսօրեա իրենց մահկանացու
ընթացքը կը բացեն , մեծ թաղածութեան մէջ ձը-
գելով օգոստոսի առաւելութեան Կայսեր սիրտը :

— Լուսարայ գործոց պաշտօնէն փետմափայլ
Պուստ Էֆենտին՝ փոխանակ իւր գործունէայ և
հաւատարմ ծառայուէցը , Սէֆիէ կարգին երկ-
րորդ շքանշանը ընկալաւ վեհափառ Սուլթանէն :

— Վսեմաղա Վսեմ Սուլթան Էֆենտին՝ օգա-
լութեան համար Պէրութ պիտի երթայ մօտերս :

— Կայսերական հրամանաւ յատուկ շքանշա-
նաւորակեցաւ առ փետմափայլ Սուստ Սաֆեթի
փաշան ի Թէ Էֆենտին . ուսկից անցեալ ամսոյ
19ին հասաւ ի մայրաքաղաք :

— Պէրլինի նախորդ օսմանեան գետնին Գա-
ւաճա իշխանը մօտ օրերս Կալաթի շաքենաւով
հասաւ ի Կոստանդնուպոլիս :

— Սայրաքաղաքի Զուհայ պատրիարք ամե-
նապատեալ տէր Սիմիտ արքեպիսկոպոստ՝ չորս
տարի պատրիարքութիւն ընելէն ետեւ , հոկտեմբերի
30ին իւր պաշտօնէն զրկուեցաւ և անոր յա-
ջորդէց ամենապատեալ տէր Լըմանու Վրէպիւ
կոպոստ , որ ուրիշ անգամ ևս այս հագեւ որակին
բարձր պաշտօնը ի գործ դրած էր :

— Յայտնի է որ անցեալները չորս արժանապա-

ղութիւնը կը խառնէր :

Եւ որպէս զի անիմից յիշատակը ամէն արդի-
նէն յաւաքեալ անիմից մնայ , յանցաւորին մօր
մնայն փայլէ՝ անոր մեռնելէն ետեւ , ամեթալից
տաւանը կը հանէր՝ զոր հաղցաբնութեանց հան-
դիմանքը հազցուցած էր անոր , և եկեղեցւոյ
մը սինակին վրայ կը կախէր զայն իր անուան մակա-
լարով : Եւ յիշատակը պատժարանի մէջ կը դը-
նէր : Եւ երեւելիութեան իր նոյն իսկ մահուանէ ա-
ւելի անգամ թրջալով դեռ մինչեւ դեռ զմանին մէջ
կը պատժէր զանոր ալ պատիժը չէր կրնար զգալ :

Սիւրիոյ գաղտնի հերետիկոսներուն մահուանէ 40
տարի ալ անցնելէն ետեւ՝ անոնց գաղտնիքը
յիշեալ սիւրիոսիքը գերեզմաններէն դուրս կը հա-
նէր ու գաղտնաւորութեան բնութեան երկնային մը
տակ կը դնէր , և ըստ օրինաց արդարութեան այս
կամաքները հաղցաւորութեան և հերետիկոսու-
թիւնին ապացուցանելէն ետեւ , թափօրով մինչեւ
փայտակար կը տանէր զանոնք երկուս :

Թէ Էստ աս կերպով երկրորդ անգամ մը կը գա-
տէր մարդիկները զորս Լուսար արդէն գաղտնի
էր , Լուսար արդարութեան երկնային մէջ ընտե-
սելու համար չէր անշուշտ : Եւ երեւելիութեան
թիւնը՝ աս իրաւունքն ալ տանէ իրեն , ամբա-
րջութեանը մինչեւ այն աստիճան յառաջ չէր
տանէր , այլ իր միտքը դրուելէր միայն աս մե-
ռած գաղտնի հերետիկոսներուն ինչքը , որոնք
անոնց ծառանդներուն ձեռքը կը գտնուէին : Եւ

տիւ վարդապետներ սովորական վկայութեամբ
սուրբ Լեփմանի գաղտնի կախարհութեան առ-
տիճանը ընդունելու համար : Յիշեալ վարդա-
պետները , որ են Կարնայ առաջնորդ տէր Վրի-
գորիս վարդապետը , Թէ Էֆենտին առաջնորդ
տէր Թագէտս վարդապետը , Սարգսանու առ-
աջնորդ տէր Վէսրդ վարդապետը ու Լեփոկիոյ
առաջնորդ տէր Յակոբ վարդապետը , եւսկիւ
պատմութեան օծումը ընդունելէն ետեւ՝ մօտերս
գարձեր են ի Կարնի . ուսկից իւրաքանչիւրը
իւր վեճակը պիտի երթայ : Կերպապատեալ տէր
Թագէտս նարապակեալ սիւրիոսիքը՝ Կալաթիւնի
շաքենաւով երէկ հասաւ ի Կոստանդնուպոլիս .
ուր անմիջապէս սկսաւ ամենապատեալ արքային
Պատրիարքին փոխանորդութեան պաշտօնը վարե-
լու , Թէ Էֆենտին առաջնորդութեան ևս իւր վրայ
ընկալու : Իսկ նախկին փոխանորդ գերապատեալ
տէր Սիւրիոյոյ Կալաթիւնի Կալաթի Վրէպիւ
փոխանորդութեան պաշտօնը յանձնուեցաւ :

— Վսեմա Վսեմ շաքենա գլխի հերետիկոսութեան մը
պատահեցաւ ի Սասափիւ Վրէպիւ-Փաշա բուռն
թագը , և յիսունի չափ տուն և երկու հարիւրի
չափ խանութ հոյ շարակ եղան :

— Վսեմափայլ Օլիւր պէյը , որ օգոստոսի առ-
Սուլթանին կողմանէ Սէֆիէ կարգին մեծ շքա-
նշանը և աղամանեալ պատուական տուր մը տա-
րած էր Լեփոկիոսի բարձրագոյնը Լուսար փա-
շային , անցեալ ամսոյ 29ին գարձեր է ի Զա-
նաքալէ Պէյի Օսմանեան շաքենա թագ-
նակութիւն . ուր բաւանտեղայ գոյնութեան օ-
րերը կատարելով՝ պիտի գայ ի Կ . պոլիս :

ԱՐՏԱՔԱ ԵՆԻՔԻ

ԱՆԳԱՆԱ . Լոնտոն , 5 Նոյեմբերի ըստ նոր
տոմարի : Հանգուցեալ Վսեմ լիւնկութիւնը դրոյն
յուրաքանչեւութեան հանդիման համար մեծամեծ
պատրաստութիւններ կը տեսնուին ոչ միայն կառա-
վարութեան կողմանէ , այլ և այն անձինքներէ որոց
տունը՝ յուրաքանչեւութեան թափօրը անցնելու շա-
նաւորեալ մեծ օգուտ պիտի քաղեն այս պարագայէս
շատերը մեծ օգուտ պիտի քաղեն այս պարագայէս
քանզի թափօրը օրագիրը այժմէն բազմութիւն ծանու-
ցումներ կը հրատարակէ պատմականներ և տներ
փարձելու , ուր կարող ըլլան նստիլ հանդիման
օրը : Եւս վարձուց գլխի համար
անգամ իշխապաշտնէն . վսեմ զի 20—25 լիւս
սիւրիոսի կը պահանջեն մէկ պատուհանի համար
և 2—5 լիւս մէկ հոգի կայնելու տեղի մը համար :
Եւ թէպէտ այսօրեան սուղ են , ի վերայ այս ա-
մենայնի տարակոյտ չկայ թէ ամէն խորհրդ , մեծ
ու պղտիկ պիտի վարձուին :

Սիւրիոյ , յանցաւոր սեպած մարդկային փոշոյն
մնացորդին վրայ լիւր գաղտնիքէն ետեւ՝ գա-
ւաքները իրենց հայրենի ծառանդութեան կը դիմէր :

Թէ Էստ բանաստեղծաւ մը իր բոլոր կեանքին վր-
այօք քննուէր , և ուրանար խոստովանելու մեղք
մը՝ զոր շատ անգամ չէր գիտեր , ան ժամանակ
կորուսեալ էր ու անորմաբար գահիճին ձեռքը
մատնեալ : Սէֆիէ Էստ , այսինքն զաղմանը հա-
մար յանցաւոր : Սէֆիէ մը ուրանալը՝ զան
խոստովանել է , կը ըսէր յայտնապէս հերետիկո-
սութեան թիւնը օրինաւորաբար , և որովհետեւ այս
տեսակ խոստովանութիւնը՝ սրտի թեթեւ կամա-
կորութեան մը կը պարունակէր , անոր համար հե-
րետիկոսութեան թիւնն ալ մահուան տանջանք կը
պատու հասէր զայն :

Եւս թէ Էստ ընդհանրապէս , բանաստեղծաւ իր
գործած յանցանքին միայն մէկ մասը խոստովա-
նէր , առանց բոլորը խոստովանելու , անտուն ևս
կորուսեալ էր ու փայտակարային նուիրեալ : Տե-
ֆիէ Էստ էր , այսինքն լիւան խոստովանելու հա-
մար յանցաւոր : Եւս համար պարտաւոր էր որ
իւր բուն ամբատանքը ըլլայ , բոլորովին իր բուն
գաղտնաւոր , և մարդուս անդ թագութեան հա-
րաւած շարժար մահուամբ օգաննուի : Վայ
անոր՝ որ աս բոլորներուն մէջ բան մը մտքին կը
փակուի . բանդի մտաւորութեան մեղքը՝ միշտ մա-
հուան պատուհասով կը բաւուէր :

(Պիտի շարունակուի)

— Տուպինէն կրգրեն, թէ այս մայրաքաղաքին մօտ արտի մը (թարա) մէջ մէտթը Սէնիֆուտ անուն մէկը սպաններ են, կառավարութիւնը հարկը լիւս սթէրլինգ վարձ խոտացեր է աւոր, որ կրնայ երեսն հանել զմարդասպանը: Կառէյ քաղաքին մօտ Սիմուր անուն բողոքական բահանային վրայ հրացան ուղեցին պարպել՝ երբոր գիշեր ժամանակ կառքով իւր բնակարանը կերթար՝ բայց հրացանը կրակ չառաւ:

— Վսեմափայլ լորտ Սթրէթֆորտ տը Ռէսքը լիֆը մօտ օրերս Պրուքսէլ գնաց և Պէլքիգալի թագաւորին հետ տեսնուեցաւ: (Ներքին) Թիֆլիս օրագիրը կըսէ, իւր թերթին մէջոր ի 30 հոկտեմբերի, թէ յիշեալ երեւելի անձին այս ճանապարհորդութիւնը անշուշտ ծանրակշիռ խնդրոյ մը համար պիտի ըլլայ:

— Կրէկ Բարլամէնթը բացուեցաւ. բայց շատ բազմութիւն չկար: Թագուհւոյն գահախօսութիւնը ամիսս 11ին ըստ նոր տուածի՝ պիտի ըլլայ, առայժմ հասարակաց ազգային խորհրդարանը՝ իւր անդամոց համահաձութեամբ իրեն նախագահ ընտրեց զիսթը Շէվ Լըֆէլը՝ որ պատկանելի ծերունի մըն է և միանգամայն ազատասէր կուսակցութիւն կը վերաբերի:

— Մտոյս 2ին իրիկունը ազատ վաճառականութիւնը կուսակցները մեծ ժողով ու հացկերոյթ մը ըրին ի Սէնէսթէն ուր 3000 հազար հոգիէն աւելի ներկայ գտնուեցան. որոց մէջ բարլամէնթի անդամներ և ուրիշ երեւելի անձինք շատ կը գտնուէին: Այս ժողովոյն մէջ, որուն նախագահը միսթը Վալիսընն էր, որոշուեցաւ թէ ազատ վաճառականութեան (ֆրի դրէտ) ինքիբը պէտք է որ օր յառաջ ընծուի և հաստատուի, ուստի հարկաւոր միջոցները ի գործ դրուեցաւ այս որոշումը յառաջ տանելու համար հասարակաց խորհրդարանին մէջ:

ԳԱՅՈՒՆ. Փարիզ, 5 Նոյեմբերի ըստ նոր տուածի: Կրէկ Գահրէյէ իշխանին պատգամաբեր համառօտ մէկ թուղթը կարգացուեցաւ ծերակուտին մէջ. որուն ահաւաստի թարգմանութիւնը:

«Զորդո՛՛ Տեաքը:

«Ազգը հրապարակաւ յայտնեց, թէ կայսերութեան վերահաստատութիւնը կուզէ. ուստի ձեր ազգասիրութեանը և ձեր խոհեմութեանը վրայ վստահանալով՝ ի ժողով հրաւիրեցի զձեզ, որպէս զի այս օրինակ ծանրակշիռ խնդրոյ մը վրայ որոշում մը ընէք և միանգամայն հոգ տանիք կանոնադրելու իրաց այս նոր կարգադրութիւնը: Եթէ կայսերութիւնը վերահաստատուի որոշելու ըլլաք, անշուշտ իմ կարծեացս համեմատ՝ արժան պիտի համարիք որ 1852ին սահմանադրութիւնը հաստատուն մնայ. և այժմ ի գործ դրուելու հարկաւոր փոփոխութիւնները հիմնական օրինաց պիտի չդաշին:

«Փոփոխութիւնը, որ կը պատրաստուի, գրեալ որպէս ձեռնկերութեան վրայ պիտի ըլլայ: Ի վերջոյ այս ամենայնի կայսերական նշանը վերջ տին աւանդը՝ խիստ մեծ նշանակութիւն ունի Վաղդիոյ համար: Եւ յիշեալ կայսերութեան վերահաստատութիւնը մէջ ժողովուրդը իւր օգտիցը երաշխաւորութիւն մը կը գտնէ և հատուցում մը իւր արդար հպարտութեանը: Եւ յայտնի վերահաստատութիւնը անոր օգուտները և զապագայն կապահովէ, վախճան տալով միանգամայն յեղափոխութեանը, և վերտին հաստատելով 1789ին ազատութիւնը. նմանապէս անոր արդար հպարտութեան հատուցում կընէ, ըստորում ազատութեամբ և հաւասարակշիռութեամբ կը բարձրացնէ զայն՝ զոր, 37 տարի կայ՝ բոլոր Եւրոպան վարձգեց զինուորորութեամբ՝ հայրենեաց տառապանացը մէջ. ուստի ժողովուրդը վեհանաճառաբար վրէժխնդիր կըլլայ այժմ իւր ձախորդութեանցը՝ առանց զոհեր ընելու, առանց սպառնալու որ և իցէ անկասկածեան մը և առանց խռովելու աշխարհիս խաղաղութիւնը:

«Բայց և այնպէս չեմ ուզեր ծածկել, թէ որչափ ահալին բան է ընդունիլ այսօր և գլուխս գնել Նաբոլէօնին թագը. սակայն իմ երկիրը

շատ կրնուի օգնուի ածելով թէ, ես ըստ սրտիմ շատ կերպիւ ժողովուրդեան իրաւունքը և կամքը կը ներկայացնեմ, ուստի ազգը բարձրացնելով զիս ի գահն, գնոյն ինքը պիտի պատկէ կայսերական թագիւ:

«Տուեալ ի Սէնգրու, ի 4 Նոյեմբերի 1852:» Այս պատգամը ընդհանուր ծափահարութեամբ ընդունուեցաւ: Եւ այնորիկ ծերակուտին որոշումը կարգացուեցաւ. որով կայսերական իշխանութիւնը Վալիսընին կըրորուի, և Նաբոլէօն Նորորդ անուամբ կայսր Վաղդիացոց պիտի կոչուի: Այս կայսրութիւնը յաջորդական պիտի ըլլայ Վալիսընին ուղղակի, բնական և օրինաւոր սերնդեան մէջ, ըստ կարգի անդրանկութեան արու զաւակաց. հետեւաբար աղջիկ զաւակները, և անոնց սերունդը իրաւունք պիտի չկրնան ունենալ կայսերական գահին վրայ:

ԾԱՆՈԹՈՒՆ ԵՄԻՐԻ

Չփուսիս, 7 Նոյեմբերի:

Բէրլինի արքեպիսկոպոս և Հռոմի գահին փոխանորդ ի կոստանդնուպոլիս, գերապատիւ Եւթրոն անցեալ ամիս 27ին երկուշաբթի օրը գաղղիական շոգենաւով կոստանդնուպոլիսէն հասաւ Իզմիր, և երեկոյն շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը Հռոմ երթալու: Եւ իշխան Նոբելը, որուն ուղեկից էր իւր խորհրդոյ բարտաւար տը Բէնդա կրօնաւորը, Վալիսընին Սէնիթարեան միաբանութեան և Հատուցեան նախագահ արքեպիսկոպոսին մէջ ծագած աղետալի վէճին պատճառաւ կանչուեց ի Հռոմ:

— Աղբաւանդիւնը կը գրեն, թէ միսթը Վէր Բորէ, որ Վալիսընի Սիւրբալ Նահանգաց ընդհանուր հիւպատոս էր յաջորդաւոր, անցեալ ամիս 12ին վախճանէր է Վալիսընի իւր ալեւոր հասակին մէջ:

— Վալիսըն շաբթու մեր վեմափայլ բարեգութ կուսակալին՝ փութածան հազատարութեամբ չորս խորդախ դրամակով (գարպազան) բռնուեցան ի Պոստոլա գեղը. ուր կ'երեւի թէ նոր պիտի սխին եղեր ի գործ գնել իրենց գաւառապատելի ճարտարութիւնը: Այս եղիւնադործները կառավարութեան բանտը գրուեցան և անոնց դատաստանական քննութիւնը կ'ըլլայ:

— Հոկտեմբերի 29ին գաղղիական շոգենաւով հասաւ Իզմիր գերապատիւ տէր Նիկոլայոս սըրբազան եպիսկոպոսը՝ կոստանդնուպոլիսէն գալով. և նոյն օրը շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը թարսուս երթալու. ուսկից Սիս երթայ պիտի՝ Վիլիկիոյ աթոռոյն փոխանորդութեան պաշտօնը վարելու, ինչպէս որ ներկայ թերթին կոստանդնուպոլիս յօդուածոյն մէջ գրուած է:

— Յունաստանի վեհափառ թագաւորը անցեալ ամիս 21ին իրիկունը Վալիսընի պատերազմական շոգենաւով մը հասեր է իւր մայրաքաղաքը Վենետիկէն գալով:

— Կոստանդնուպոլիս Վաղդիոյ գեսպանատան առաջին թարգման մօսիւ Գոր, ընկերութեամբ իւր լծակցին՝ չորեքաթի օրը գաղղիական (Օլէրի) անուն շոգենաւով հասաւ Իզմիր, և երեկոյն մեկնեցաւ Մարսիլա և անկէց Փարիզ երթալու:

— Վալիսըն ամիս 8ին և 9ին ու 14ին և 15ին պատահած ահագին ալեկոծութեց ցաւալի հետեւութիւնները հետզհետէ ամէն կողմէն կը լցուին: Սիս Եւթրոն մէջ, Վալիսընին Վալիսընի ծովեղբորը բազմութիւն նաւակոծութիւններ տեղի ունեցեր են, և շատ նաւատիւներ ծովուն ալեւած մէջ թաղուեցին:

— Կիրակի իրիկունի դէմ չորս Յայն պատուաւոր երիտասարդք երբոր Բորբուճա գեղէն կը գաւնային և հաղիւ թէ քիչ մը հեռացեր էին գեղէն, հինգ յոյն գողերու կը պատահին, որոնք բռնելով զերիտասարդները ընդ կը տանին, և այն տեղ երկուքը պատանդ պահելով, միւս երկուքը Իզմիր կը յուղարկեն որ 25 հազար զուռուշ բերեն, և միանգամայն կը սպառնան որ պիտի մեղցնեն բովելին պահած երիտասարդները, եթէ կառավարութեան լուր տալու ըլլան: Եւ երեկոյն արդաց ազգականները փութացին 25 հազար զուռուշ յուղարկել գողերուն, որոնք

իսկոյն թող տուին բովելին պահած երկու երկու տասարդները:

— Վսեմաշուք Սանտաքի Պալթաճին, որ օդափոխուէ համար Իզմիր եկած էր, երէկ Վաղդիական շոգենաւով վերադարձաւ ի կոստանդնուպոլիս առողջութեան լաւագոյն վիճակի մը մէջ:

— Վեճադատիւ Սիւրիս Էֆէնդին, որ Սիս խագահ էր, յիշեալ կողմէն Իզմիր գալով, այսօր օսմանեան շոգենաւով կը մեկնի կոստանդնուպոլիս երթալու. ուսկից Պրուսա պիտի երթայ՝ նոյն նահանգին համարակալութիւն պաշտօնը վարելու:

ԱՌԻՏՐԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՐԻ

Չփուսիս, 7 Նոյեմբերի:

Վալիսընի թերթին ծանուցած առեւտրական շարժումը կը շարունակուի միշտ: Վիթինի գինը բարձրացաւ և 60—70 կողովի չափ վաճառուեցաւ 98 զուռուշի չէքին: Տօրոնք միշտ կ'ուզուի 294—295 զուռուշի կենդինարը: Բամպակաց գիններն ևս բարձրացան. Գրադաճի բամպակը 275 զուռուշի, Գաւապոյի ծեծածը 290: Չբանուած սալեպին գինը՝ 13—13 1/2 զուռուշի, Եւթրոն բանուածը՝ 15 1/2: Վալիսընի 17 զուռուշի օխան դիւրութեամբ կը վաճառուի: Գաւապոլեւորուն անկուտ չամիքը 270 զուռուշի կը վաճառուի: Եւթրոն չամիքը 70—75 զուռուշի, Գաւապոլեւորուն չամիքը 85—90 զուռուշի կենդինարը, ընտրեալ տեսակը՝ 140—150 զուռուշի: Վալիսընի կարմիր չամիքը 70—75 զուռուշի, Վալիսընի օխան 6 զուռուշի: Գրադաճի 20—21: Վալիսընի (գորանֆիլ) 13—14: Վալիսընի 20 զուռուշի կենդինարը: Վալիսընի 85—110: Կաղից երկաթը 50 զուռուշի: Վալիսընի առաջին տեսակ լեզակին (ճիլիտ) գինը օխան 80—85 զուռուշի: Հորանտայինը 40 զուռուշի:

Բնակաց Գրադաճի Խոսիսի:

Կոստան	108—108 1/2	Հինգիւրդուլ:
Սարսիլիս	171—171 1/2	»
Թրեստ	368—370	»

ԾԱՆՈԹՈՒՆ ԵՄԻՐԻ

ԲՆԹԵՐ ՅԱՐՈՒՄԻՆԻՆԻՆ

Կամ

Դիքը կարգաւոր միջոցաւ մոսկովական մշակութեան հասնելու օգտակար խրատներ:

Վալիսընի Խոսիսի:

Յարգւոյ պարոն Նիկոլայոս Ս. Գորայեան:

Տպագր. ի կոստանդնուպոլիս

Ի տպարան պարոն Յովհաննէ Սիւրբանիսի

1852

Այս պատուական գործը՝ ուղարկուած թղթի վրայ տպեալ՝ 398 երեսէ կը բաղկանայ, և սահմանեալ է խիստ օգտակար ծառայութիւն մը ընելու հայազգի ժողովուրդեան: Վալիսընի գիտական հեղինակը՝ իւր աս աշխատասիրութեանը մէջ, աշխարհաբար դիւրիմաց ունի, և ազգու խօսքերով ու օրինակներով յառաջ կը բերէ և գրեթէ ձեռքով շօշափել կուտայ մոսկովական մշակութեան մեծամեծ բարիքը, զանոնք ձեռք բերելու հարկաւոր և դիւրին միջոցները, ժամանակին մեծագին արժեքը և զանիկայ օրինաւոր կերպիւ գործածելու պարտաւորութիւնիս, ընթերցանութեան և աշխատութեան օգուտները ու զուարճութիւնները և ծուլութենէ յառաջ եկած մոլութիւնները և չարիքը, և այլն, և այլն:

Այս մեր համառօտ ստորագրութեան բացայայտ կրօնականութիւնը այս պատուական գործը՝ եթէ ուղարկուած կարգացուելու ըլլայ, անտարակոյս ազգին ամէն դասու անդամաց մեծաց և փոքունց խիստ օգտակար կըլլայ ըլլալ. որով և բազմադիւր հեղինակին ազգասիրական նպատակը լիովն պատկաւ կըլլայ:

Հարատարակիչ և տէր լրագրոյ:

Վալիսըն Վ. Պալթաճին:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԸԱՆՈՒՄՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ